

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES ON TAX RECEIVING OF THE STATE BUDGET

УДК 368

Абдуллаєва А.Є.

асистент кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Яковенко К.А.

студентка
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Стаття присвячена дослідженню впливу трансформаційних процесів на податкові надходження. Проаналізовано загальні та податкові доходи Державного бюджету України, визначено вплив реформування вітчизняної податкової системи на динаміку податкових надходжень, а також базис оподаткування та економічний розвиток регіонів країни.

Ключові слова: податкові надходження, податки, збори, Державний бюджет, трансформаційні процеси.

Статья посвящена исследованию влияния трансформационных процессов на налоговые поступления. Проанализированы общие и налоговые доходы Государственного бюджета Украины, определено влияние

реформирования отечественной налоговой системы на динамику налоговых поступлений, а также базис налогообложения и экономическое развитие регионов страны.

Ключевые слова: налоговые поступления, налоги, сборы, Государственный бюджет, трансформационные процессы.

The article is devoted to the study of the impact of transformation processes on tax revenues. The general and tax revenues of the State Budget of Ukraine are analyzed, the impact of the reform of the domestic tax system on the dynamics of tax revenues, as well as the basis of taxation and economic development of the regions of the country are determined.

Key words: tax revenues, taxes, charges, State Budget, transformation processes.

Постановка проблеми. Розвиток держави неможливий без ефективної фіскальної політики та збалансованого надходження податкових платежів до бюджету. Трансформації вітчизняної та глобальної економіки, загострення кризових явищ зумовлювали потребу реформування вітчизняної податкової системи. Всі реформаторські ініціативи неоднозначно впливають на розвиток економіки та бюджетного процесу, тому дослідження податкових надходжень бюджету в трансформаційних умовах є досить актуальним, оскільки розглядається як основа фінансової самостійності країни та її окремих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання оподаткування, формування та розподілу податкових надходжень під впливом різних чинників досліджують багато вчених, зокрема М.В. Гринюк, М.В. Касьян, В.Б. Опарінко, Л.І. Сафонова,

О.М. Федосєєв, М.А. Цимбалюк. Проте слід зауважити, що ця тема потребує подальшого дослідження з огляду на сучасні вітчизняні реалії.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення особливостей трансформаційних процесів в Україні, дослідження їх впливу на податкові надходження до Державного бюджету та визначення перспектив подальшого її здійснення з огляду на перепони щодо зміни пріоритетів у реформуванні податкової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система є відображенням та органічною складовою економічної системи країни, її призначення полягає не лише у збиранні податків та забезпеченні дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, але й у сприянні досягненню сталого розвитку національної економіки. Досягнення сталого розвитку національної

економіки є можливим тільки за умов ефективного державного регулювання через застосування податкових важелів.

Започаткування трансформації системи управління фінансами країни щодо переходу до середньострокового планування, реформування податкової та бюджетної систем, виконання ключових показників Державного бюджету стали важливими кроками забезпечення необхідного рівня макро-економічної стабільності [3, с. 79].

Поступове відновлення економічної стабільності в державі та покращення фінансових результатів функціонування суб'єктів господарювання, зниження податкового навантаження на загальний фонд оплати праці здійснили позитивний вплив на систему формування надходжень до Зведеного бюджету України, однак реформування податково-бюджетних відносин щодо фіскальної децентралізації продовжується, що обґрунтовує необхідність аналізу структури та динаміки податкових надходжень до Зведеного бюджету України (рис. 1).

Доходи Зведеного бюджету у 2017 році становили 927,5 млрд. грн., що на 144,6 млрд. грн. більше, ніж у 2016 році, коли вони склали 782,9 млрд. грн., що на 130,8 млрд. грн., або на 20,1%, більше за відповідний показник 2015 року. Таке зростання відбулось на основі позитивної економічної динаміки. Показово, що практика наповнення бюджету на основі девальваційних чинників відійшла в минуле. Зокрема, податкові надходження у 2017 році зросли до 779,0 млрд. грн., що на 129,0 млрд. грн. більше за відповідний показник 2016 року. Останніми роками в Україні

податкова політика має фіскальний характер, збільшується питома вага податкових надходжень у доходах бюджету країни.

Доходи Зведеного бюджету проаналізуємо на рис. 1.

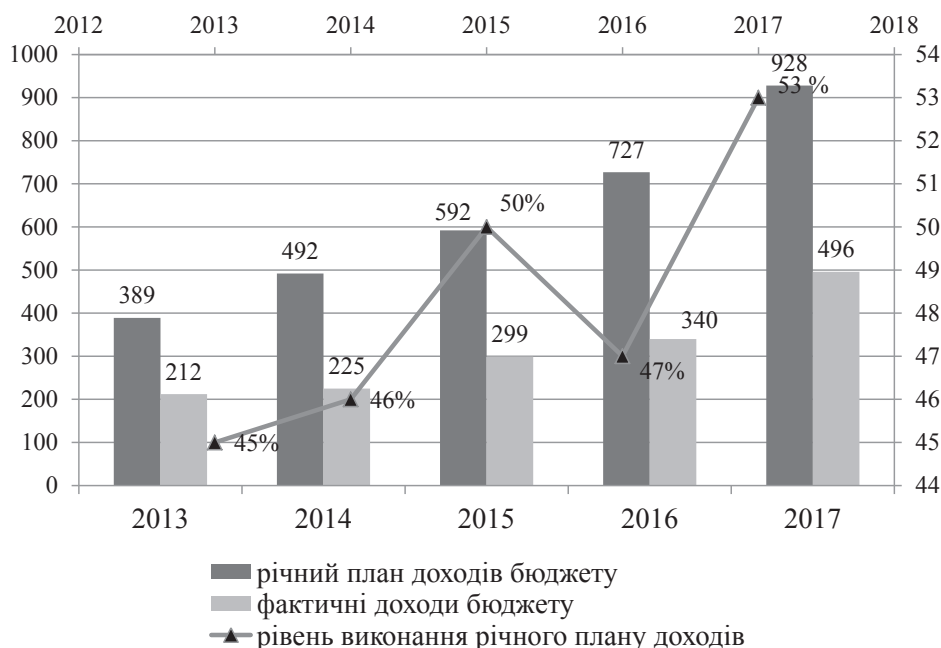
З рис. 1 можна зробити такі висновки.

1. Спостерігається номінальне зростання доходів Зведеного бюджету за підсумками 2017 року порівняно з аналогічними періодами 2014–2016 років. При цьому у 2017 році спостерігається один з найвищих темпів приросту доходів Зведеного бюджету України (на 46%) на противагу показникам аналогічних періодів 2015–2016 років, коли приріст становив 33% та 14% відповідно. При цьому темпи інфляції у 2017 році нижчі, ніж у попередні роки.

2. Наявна позитивна тенденція в номінальному виконанні річного плану доходів Зведеного бюджету. Так, за 2017 рік план доходів бюджету виконано на 53%, що є найвищим показником в аналізованому періоді.

З огляду на вагомість податкових надходжень у доходах бюджету важливо детально проаналізувати структуру й динаміку основних статей податкових надходжень (рис. 2).

Так, дані рис. 2 свідчать про те, що практично відсутні зміни в структурі податкових надходжень Зведеного бюджету у 2017 році порівняно з 2016 роком. Загалом 83% податкових надходжень Зведеного бюджету України у 2017 році забезпечено такими податками, як ПДВ (38%), податок на доходи фізичних осіб (22%), акцизний податок (14%), податок на прибуток підприємств (9%), що свідчить про їх вагомість з фіскальної точки зору.

Рис. 1. Показники виконання плану доходів Зведеного бюджету України за 2013–2017 роки, млрд. грн.

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [4–6]

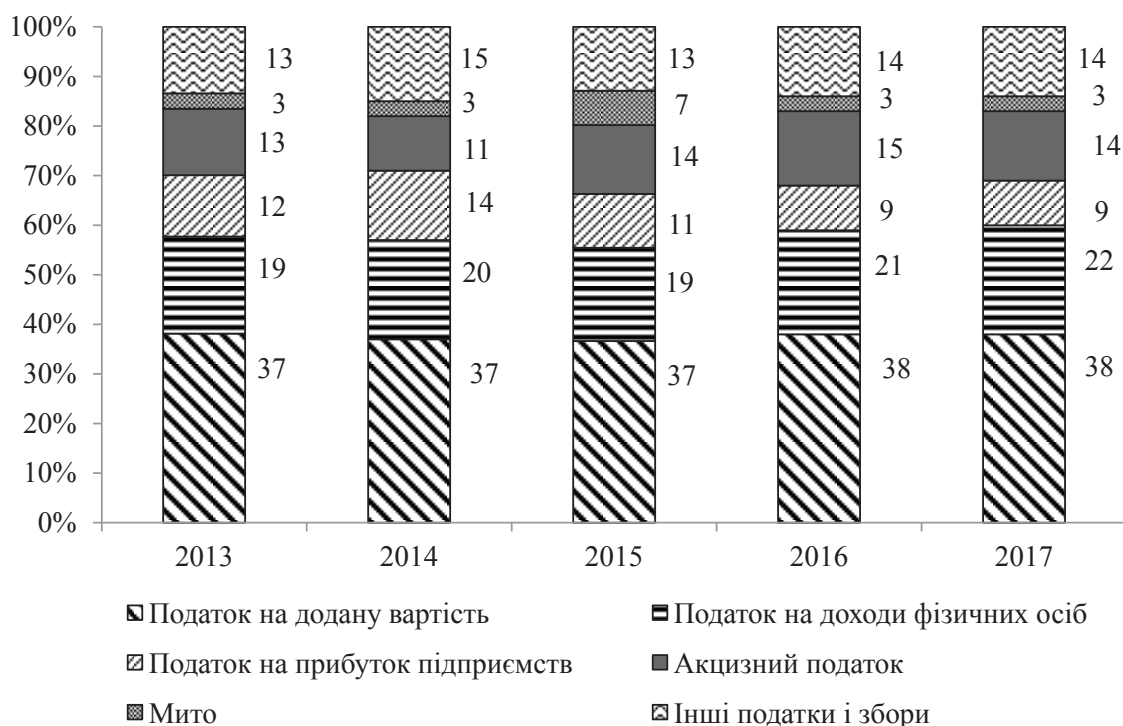

Рис. 2. Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України у 2013–2017 роках, %

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [4–6]

Протягом чотирьох аналізованих років простежується тенденція до зростання номінальних надходжень від зазначених чотирьох податків, проте наявні структурні зрушення в бік зниження ролі податку на прибуток у наповненні бюджету (з 14% у 2014 році до 9% у 2016–2017 роках), що певною мірою можна вважати позитивним.

Висока питома вага ПДВ від імпортованих на територію України товарів та поява тенденції до її зростання не є позитивними моментами. Це може свідчити про скорочення обсягів виробництва суб'єктами господарювання всередині країни, зростання залежності від імпортованих товарів, які через низький обмінний курс гривні до іноземної валюти є досить дорогими для більшості населення з невисокими доходами (згідно з даними Держкомстату, витрати домогосподарств на продукти харчування, безалкогольні напої, оплату житла, комунальних послуг у 2017 році становили понад 70% сукупних витрат). Річний план сукупних надходжень ПДФО до Зведеного бюджету за результатами 2017 року виконано на 51%, що є нижчим показником порівняно з аналогічними періодами 2015–2016 років (52% та 54% відповідно).

Водночас спостерігається значне перевиконання плану надходжень по окремих статтях податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО):

- ПДФО із заробітної плати виконано на 80% від річного плану;
- ПДФО з інших доходів, ніж зарплата, виконано на 58%;

– ПДФО за результатами річного декларування виконано на 75%.

Подібна тенденція з виконанням річних планових показників за результатами I півріччя спостерігалась і в попередні роки, тому однозначних висновків щодо реальних тенденцій у детінізації заробітних плат та впливу подвійного підвищення мінімальної заробітної плати на доходи населення й суми утриманих з них податків робити не можна.

У 2017 році номінальні надходження податку на прибуток підприємств зросли на 28% порівняно з аналогічним періодом 2015–2016 років, а річний план надходжень податку виконано на 55%. У структурі надходжень податку на прибуток зросла роль приватних підприємств (у 2017 році вони сплатили 22 млрд. грн. податку (або 64% надходжень податку до ЗБУ), у 2016 році – 16 млрд. грн. (або 58% надходжень податку)).

Суми податку на прибуток підприємств, що надходять до місцевих бюджетів, мають тенденцію до зростання, а саме з 2,6 млрд. грн. у 2015 році до 3,2 млрд. грн. у 2017 році. Проте щороку на місцях залишається все менша частка податку на прибуток підприємств, сплаченого по Україні загалом: якщо у 2015 році 10,8% мобілізованого податку на прибуток спрямовувалося до місцевих бюджетів, то у 2016 році – 9,9%, а у 2017 році – 9,1%. Окрім того, знижується роль податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях місцевих бюджетів, а саме з 6% у 2015 році до 3,4% у 2017 році. Отже, попри новації податкового

законодавства щодо перерозподілу податку на прибуток між бюджетами, роль цього податку в забезпеченні фінансової самостійності місцевих органів влади поступово знижується.

У 2017 році, як і в аналогічних періодах попередніх років, 27% внутрішніх податків на товари й послуги, або 14% податкових надходжень Зведеного бюджету, становили надходження від акцизного податку. Незважаючи на номінальне зростання надходжень цього податку на 19% порівняно з аналогічним періодом 2016 року, відбулося скорочення темпів його росту.

Всі інші податки разом забезпечують не більше 14% податкових надходжень Зведеного бюджету. Варто акцентувати увагу на окремих тенденціях таких податків і зборів.

Фіскальна роль мита у 2016–2017 роках залишається незмінною, а саме на рівні 3% податкових надходжень Зведеного бюджету. Річний план надходжень виконано на 49%. У структурі його надходжень переважає мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності (71% у 2017 році, 76% у 2016 році).

У 2015–2017 роках місцеві податки й збори становили 5–6% у податкових надходженнях Зведеного бюджету. Водночас роль місцевих податків у 2017 році, незважаючи на їх номінальне зростання, знизилась до 26% податкових надходжень місцевих бюджетів. Річний план надходжень у 2017 році виконано на 51%, хоча цей показник нижчий за показники аналогічних періодів попередніх років.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши структуру та динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2013–2017 роки, можемо зробити такі висновки. За останні 5 років (2013–2017 роки) річні обсяги податкових надходжень до Державного бюджету збільшились у 3,02 рази, відповідно, темп зростання податкових надходжень є вищим, ніж темп збільшення сукупного обсягу доходів Державного бюджету.

У структурі податкових надходжень до Державного бюджету за досліджуваний період темп зростання непрямих податків є аналогічним темпу зростання прямих податків (2,86 разів). Найбільшою питомою вагою стабільно характеризуються податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб та акцизний податок.

За досліджуваний період загальна сума податкових надходжень зросла вдвічі, але, попри абсолютний приріст, їх частка в бюджеті є нестабільною. Це свідчить про те, що хоча відбувається постійне вдосконалення оподаткування, проте фіскальний потенціал податків є невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати, недоліки в адмініструванні, податкову заборгованість. Для досягнення максимального ефекту від життя

заходів податкової політики пріоритетність варто віддавати таким, які сприяють економічному зростанню, отже, наповненню державної казни податковими надходженнями.

Податки є не тільки основним елементом формування дохідної частини Зведеного та Державного бюджетів, але й одним з найефективніших важелів забезпечення розвитку економіки.

Пріоритетними напрямками реалізації принципів, закладених у Податковому кодексі України, а також удосконалення податкової системи мають стати:

- розроблення ефективних механізмів упродовження податкових реформ, оцінювання можливого негативного й позитивного впливу тієї чи іншої податкової інновації на динаміку податкових надходжень і базис оподаткування;
- децентралізація багатьох податкових надходжень та стимулювання місцевої влади до розвитку бізнесу;
- зосередження зусиль на розширенні бази оподаткування шляхом фіскального стимулювання підприємницької активності, підвищення рівня зайнятості;
- забезпечення прозорості та простоти механізмів сплати податкових платежів;
- активна інформаційна, консультативна підтримка поліпшення співробітництва між органами податкової служби та представниками бізнесу.

Також варто зазначити, що державне оподаткування має активно впливати на підвищення ефективності суспільного виробництва, заохочувати окремого виробника та господарюючі суб'єкти до інвестування коштів у різні галузі діяльності, а не просто залучати частину вартості внутрішнього національного продукту на формування доходів Державного бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кириленко О.П. Дохідна база місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної та податкової системи. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ*: матеріали наук. конф. проф.- викл. складу. Тернопіль: Вектор, 2015. С. 6–10.
2. Лободіна З.М. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій в контексті проведення бюджетної реформи. *Інноваційна економіка*. 2015. № 9 (35). С. 124–128.
3. Степанюк Н.А. Трансформаційні процеси у податковій системі України. *Фінансова система України. Наук. записи. Серія: Економіка*. 2016. № 16. С. 77–81.
4. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Головного управління Державної казначейської служби України у Вінницькій області. URL: <http://www.vindku.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://treasury.gov.ua>.